OverKapping gesproken

5 panelgesprekken van Ringland

RINGLAND
ACADEMIE

4. Ringland, motor voor duurzame stadsontwikkeling

29 oktober 2026 • Infopunt De Grote Verbinding

Panelleden

- **Jeroen de Willigen**, stadsbouwmeester
- **Nathan De Feyter**, onderzoeker departement Architectuur, Universiteit Antwerpen
- **Kitty Haine**, gebiedsexperte Over de Ring, AG Vespa
- **Louis Kuitenbrouwer**, voorzitter Ringland
- **Maarten Pluym**, projectleider mobiliteit en publieke ruimte, Stad Antwerpen
- **Maarten Van Acker**, hoogleraar Stedenbouw, Universiteit Antwerpen
- **Hilde Mertens**, moderatrice, VRT

Programma

- **Peter Vermeulen**
  Inleiding

- **Maarten Van Acker**
  Tussen scherm en kap: milderende maatregelen voor de leefbaarheid

- **Kitty Haine**
  Ringstad: stad maken over de Ring

- **Nathan De Feyter**
  Bouwen op wat er al is: lessen uit de Ten Eekhovelei voor de Ringstad

- **Maarten Pluym**
  Nerven naar de ringparken: veilig, groen, onthard en aangenaam

- **Jeroen de Willigen**
  Een geïntegreerde ontwikkeling van de ringzone

Lees hier het verslag en download hier de opname van het panelgesprek.

Inleiding

Peter Vermeulen
Projectleider Ringland

Ons eerste panelgesprek richtte zich op concrete projecten rond de Ring Zuid en het onderzoek naar de gebiedsontwikkeling dat daar gaande is. Dat werd recentelijk nog eens bekrachtigd op de succesvolle Ringdag van De Grote Verbinding. Ons tweede panel ging over de complexe uitdagingen van de modal shift. Daarover is het gevoel dubbel. Want dankzij voortdurende onderhandelingen en verdere studie werden wel al waardevolle perspectieven geopend, maar die zijn nog veel te weinig concreet. Iedereen weet dat daar nog heel veel werk aan de winkel is. Ons derde panel sloot dan weer naadloos aan bij de ervaringen van een erg hete zomer en benadrukte de cruciale rol van de ontwikkelingen rond de Ring op het vlak van leefbaarheid, volksgezondheid én klimaatbeleid.

In dit vierde panelgesprek verschuift de aandacht van de infrastructurele ingrepen in de ringzone zelf naar de bredere Ringstad. De vraag vandaag is wat dat omvangrijke project betekent voor de stad als geheel en haar inwoners, zowel op korte als op lange termijn.

Als eerste spreker behandelt **Maarten Van Acker** recent academisch onderzoek aan de Universiteit Antwerpen. Hij presenteert onder meer inzichten over bermen en schermen, toepasbaar in zones waar de Ring niet overkapt kan worden, teneinde toch gericht milieukwaliteit toe te voegen door de aanpak van problemen als luchtkwaliteit, hittestress en geluidsoverlast.

Vervolgens gaan twee sprekers namens de stad Antwerpen in op de directe impact op de ring-omgeving. Eerst licht **Kitty Haine** het concept van de Ringstad toe aan de hand van tal van concrete projecten die momenteel al op stapel staan.

Daarna staat **Maarten Pluym** stil bij het belang van de groene nerven om de ringparken optimaal te verbinden met de aanpalende wijken aan weerszijden van de infrastructuur, met als doel de toegang vanuit die buurten zo vlot mogelijk te maken.

Nathan De Feyter deelt inzichten uit zijn doctoraatsonderzoek en de resultaten van het participatief ontwerptraject dat hij heeft opgezet samen met studenten én direct betrokken buurtbewoners. Hun verhaal over de Ten Eekhovelei illustreert op een mooie manier hoe sociaal-maatschappelijke vernieuwing stelselmatig kan worden meegenomen in de dynamiek rond de Ring.

Tot slot presenteert de nieuwe stadsbouwmeester, **Jeroen de Willigen**, zijn visie op de grotere schaal en de lange termijn. Hij positioneert de gehele ringzone als de ruimtelijke en stedelijke ruggengraat voor de toekomstige stadsontwikkelingen.

Daarbij is het essentieel om, naast alle individuele deelprojecten en technische details, het overkoepelende totaalbeeld te bewaken. Dat omvat zowel de ringparken zelf en het hele mobiliteitssysteem, als de blauw-groene ruggengraat, het cultuurhistorisch landschap en tal van technische vraagstukken zoals de inpassing van warmtenetten en energie-infrastructuur,

of het beheer van de waterhuishouding. Dat geheel moet gekoppeld worden aan maatschappelijke pijlers als betaalbaar wonen, inclusie, diversiteit en participatie van bewoners. Zo wordt gezamenlijk gebouwd aan de verbeelding van de stad van morgen.

Peter Vermeulen *is ingenieur-architect en stedenbouwkundige. Vanuit het mede door hem opgerichte ontwerpbureau Stramien tekende hij in 2012 op een bierkaartje de eerste schets voor de overkapping van de Antwerpse Ring. Het enthousiasme daarover leidde in 2014 tot de oprichting van de burgerbeweging Ringland en in 2017 tot het Toekomstverbond. Hoewel hij al enkele jaren gepensioneerd is, blijft het zijn doel om tegen 2037 al de afspraken en engagementen, vervat in dat Toekomstverbond, zo veel mogelijk waar te helpen maken.*

Tussen scherm en kap: milderende maatregelen voor de leefbaarheid

Maarten Van Acker
Hoogleraar Stedenbouw, Universiteit Antwerpen

In 2023 kreeg de Design Sciences Hub (Universiteit Antwerpen) de opdracht van Lantis om een platform op te zetten voor kenniscreatie en -deling tussen verschillende belanghebbenden van de werken aan de Ring. De werkbanken waren een forum waar het onderzoek de praktijk voedt en vice versa. Relevant academisch onderzoek vanuit verschillende disciplines binnen UAntwerpen (onder meer stedenbouw, architectuur, bio-ingenieurs, bouwkunde en sociale wetenschappen) werd gekoppeld aan actuele leefbaarheidsvraagstukken die werden aangebracht door de burgerbewegingen, Lantis, Stad Antwerpen, Team Intendant en Vlaamse administraties. Ook werden nieuwe onderzoekspistes gelanceerd door de stakeholders in de werkbank en door hen voortdurend vanuit praktijkervaring verrijkt en bijgestuurd. Het was in die zin een uniek samenwerkingsproces: een werkbank waarin neutraal academisch onderzoek partners met uiteenlopende agenda's samenbrengt en de dialoog met evidence-based kennis verdiept.

Stad maken met infrastructuur

Enerzijds werd vanuit die samenwerking geïnvesteerd in het burgeronderzoek *De Oorzaak*, naar de bestaande geluidsoverlast, de perceptie ervan en de meetbare effecten. Anderzijds onderzocht het project *Tussen scherm en kap* een brede waaier aan milderende maatregelen om de leefbaarheid in de buurt van de Ring te verhogen. Het onderzoek vertrok waar de mogelijkheid om een ringsegment te overkappen (de kap) eindigt, en waar alternatieve ingrepen de hinderlijke effecten moeten verminderen. Hoe kunnen we ook op die plekken maximaal inzetten op luchtkwaliteit, geluidsbelasting en andere klimaatgerelateerde uitdagingen zoals hittestress? De presentatie voor het panelgesprek van Ringland gaat over dat tweede onderzoekstraject: *Tussen scherm en kap*.

In het onderzoeksproject wordt technische kennis over milderende maatregelen tegen geluidsoverlast, luchtvervuiling en hittestress vertaald naar ruimtelijke ingrepen. Het leidmotief is om stad te maken met infrastructuur, in plaats van technische oplossingen te zoeken voor één specifiek probleem. Het onderzoek steunt daarom op casusonderzoek langs drie sporen: referentieonderzoek naar internationale voorbeeldprojecten, simulaties van 3D-modellen op typische omgevingen waar overkappingen onmogelijk zijn, zoals in- en uitvoegers of tunnelmonden, en ontwerpend onderzoek.

Ontwerpgids

Het resultaat is, naast een unieke vorm van sociale innovatie in de governance van complexe planprocessen en het daaruit ontstane netwerk, een concrete ontwerpgids voor lokale overheden, ontwerpers en studiebureaus, of burgerinitiatieven. De gids vertrekt van de uitdaging waarmee een gebruiker speelt, tracht die situatie te herkennen in andere referentieprojecten en reikt van daaruit een passende suggesties aan. Zo inspireert ze met een brede waaier aan ruimtelijke interventies die bijvoorbeeld niet alleen geluid afschermen, maar ook energie opwekken voor de buurt, een stadsbos doen ontstaan of een recyclageprobleem (windmolens) helpen oplossen. Zo wil de gids de complexiteit van

verschillende uitdagingen (hitte, lucht, geluid, stad maken) samen en geïntegreerd aanpakken, en daarmee meer bereiken met minder.

De presentatie voor het panelgesprek *OverKapping Gesproken* biedt een inkijk in het ontwerpend onderzoekstraject van *Tussen Scherm en Kap*, en in de samenwerkingsvorm die eraan ten grondslag ligt, als model voor hoe academisch onderzoek een rol kan opnemen in prangende maatschappelijke vraagstukken.

Blade Barrier, Oirschot, Nederland.

***Prof. dr. Maarten Van Acker** is ingenieur-architect, stedenbouwkundige en hoogleraar Stedenbouw aan de Universiteit Antwerpen, waar hij woordvoerder is van de Onderzoeksgroep voor Stadsontwikkeling en vertegenwoordiger van de Design Sciences Hub. Zijn doctoraat over infrastructuur en verstedelijking belichtte o.m. de transformatiegeschiedenis van de Antwerpse Ringruimte. Hij is lid van de Kwaliteitskamer Over de Ring en adviseerde de intendant, o.m. binnen de Klankbordgroep Gezondheid. Daarnaast adviseerde hij de complexe projecten A102 Antwerpen, Noord-Zuid Limburg en Viaduct E17 Gentbrugge. Zijn onderzoek naar de wisselwerking tussen stad en snelweg omvat o.m. 'Snelweg x Stad' en 'Tussen scherm en kap', met bijzondere aandacht voor de kansen die infrastructuurtransformatie biedt voor de leefbaarheid, gezondheid en stadsontwikkeling.*

Ringstad: stad maken over de Ring

Kitty Haine
Gebiedsexpert Over de Ring, AG Vespa, Stad Antwerpen

De Antwerpse Ring verandert de komende jaren grondig. Met De Grote Verbinding werken Antwerpen en Vlaanderen aan een betere verbinding tussen de wijken rond de Ring. Er komen onder meer nieuwe ringparken, meer groen en betere verbindingen tussen buurten. Ringstad is een belangrijk onderdeel van dat verhaal.

Ringstad gaat over de ontwikkeling van de gebieden rond de nieuwe ringparken. Vandaag zijn dat op veel plaatsen plekken die weinig met hun omgeving verbonden zijn, zoals terreinen met parkings, bedrijven of gebouwen die met hun achterkant naar de Ring gericht zijn. In de toekomst kunnen daar nieuwe stadsdelen ontstaan met woningen, werkplekken, voorzieningen en publieke ruimte.

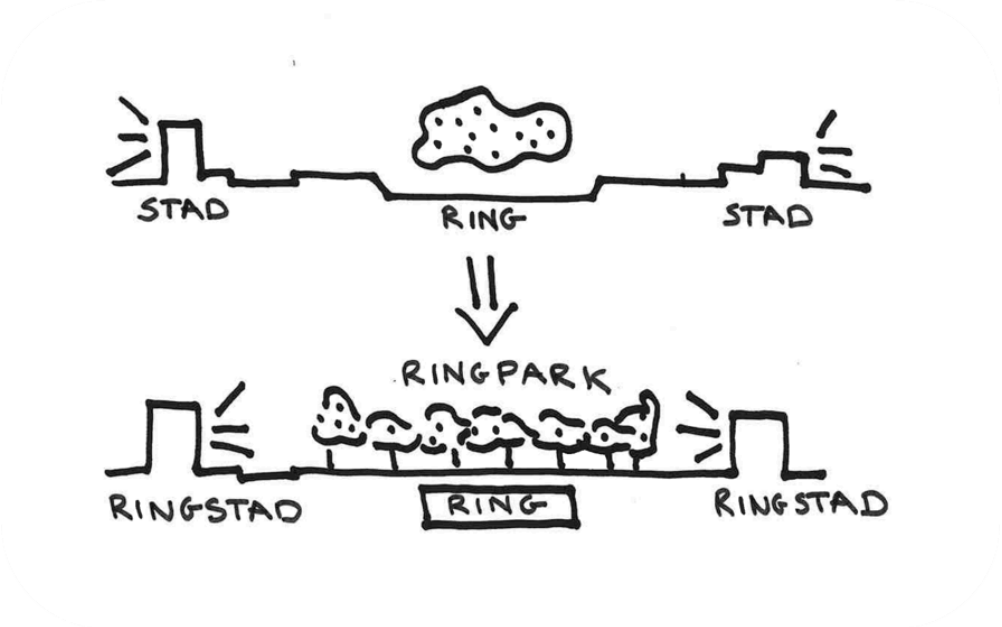

Omgeving beter maken

Het doel is niet om zomaar zoveel mogelijk te bouwen. Nieuwe gebouwen moeten de omgeving beter maken. Ze kunnen zorgen voor toegangen naar het park, voor levendige straten en voor plaatsen waar mensen wonen, werken, elkaar ontmoeten of terechtkunnen voor voorzieningen. Zo krijgen de ringparken een goede aansluiting op de omliggende wijken.

Ringstad en de ringparken zijn daarom sterk met elkaar verbonden. De ringparken zorgen voor meer groen en ruimte om te bewegen en elkaar te ontmoeten. Ringstad zorgt ervoor dat die parken goed aansluiten bij de stad. Nieuwe gebouwen, straten en verbindingen maken het gemakkelijker en aangenamer om van de ene wijk naar de andere te gaan.

Niet alles gebeurt tegelijk en ook niet overal op dezelfde manier. Sommige plaatsen kunnen al eerder worden ontwikkeld, terwijl andere moeten wachten op de werken aan de Ring. De

plannen worden bovendien stap voor stap verder uitgewerkt. De uiteindelijke invulling hangt af van de mogelijkheden van elke plek en van de afspraken met eigenaars, bewoners en andere betrokkenen.

Potentieel

De ambitie is groot. In de volledige ringzone is er potentieel voor duizenden nieuwe woningen, werkplekken en voorzieningen en ook nieuwe wijk- en buurtparken in de Ringstad in surplus op de ringparken. Het gaat daarbij om een ontwikkeling die zich over vele jaren zal uitstrekken.

De stad en Vlaanderen zullen hun eigen gronden in de rand van de ringzone inzetten voor de realisatie van Ringstad. De opbrengsten die bij de ontwikkeling van die gronden ontstaan zullen vervolgens ingezet worden om bijkomende leefbaarheidsprojecten in de ringzone te betalen.

Ringstad is dus geen nieuw stadsdeel dat op een dag verschijnt. Het is een lang proces waarin de stad stap voor stap verandert van een achterkant van de stad naar een nieuwe, groene en goed verbonden stadsomgeving.

Ontwerpteam Omgeving - Urbanisten

***Kitty Haine** is architect, master of architecture in human settlements en stedenbouwkundige. Sinds 2001 is ze betrokken bij gebiedsgerichte stadsontwikkeling in Antwerpen. De eerste jaren in hoofdzaak als projectleider voor het Antwerpse Schipperskwartier. Vanaf 2006 als programmaleider en gebiedsexpert in de Antwerpse ringzone. Een project dat ondertussen evolueerde van de opmaak van een geïntegreerde ruimtelijke visie voor deze strategische ruimte vanuit de stad naar een co-creatief proces waarin de stad, Vlaanderen en de burgerbewegingen binnen het Toekomstverbond intensief samenwerken aan De Grote Verbinding. Vandaag gaat haar aandacht vooral naar het op gang trekken van de Ringstad als essentiële aanvulling op de infrastructuurwerken en ringparken.*

Bouwen op wat er al is: lessen uit de Ten Eekhovelei voor de Ringstad

Nathan De Feyter
Onderzoeker departement Architectuur, Universiteit Antwerpen

Grootschalige stadsvernieuwingsprojecten beloven meer groen, betere woningen en een aangenamere leefomgeving. Tegelijk roept die transformatie fundamentele vragen op. Wie profiteert van deze investeringen? Welke verhalen en belangen bepalen hoe een buurt zich ontwikkelt? En welke plaats krijgen bestaande bewoners daarin?

Deze bijdrage vertrekt vanuit een langlopend doctoraatsonderzoek in de Ten Eekhovelei, een dichtbebouwde en diverse straat die een belangrijke plaats inneemt binnen de geplande ontwikkelingen rond de Ringstad. De straat ligt vlak naast de Ring en bevindt zich daardoor midden in een gebied dat de komende jaren ingrijpend zal veranderen door de aanleg van Ringpark Het Schijn en aanverwante stadsontwikkelingsprojecten.

Gelaagd beeld

In beleidsdocumenten wordt de omgeving vaak beschreven vanuit haar problemen: verouderde woningen, ruimtelijke tekortkomingen en een kwetsbare bevolking. Tegelijk tonen observaties, veldwerk en gesprekken met bewoners een veel gelaagder beeld. Achter die verhalen van achterstand gaat een buurt schuil met sterke sociale netwerken, een grote betrokkenheid van bewoners en een rijk palet aan dagelijkse woon- en leefpraktijken. Wat gebeurt er wanneer een buurt vooral vanuit haar tekortkomingen wordt bekeken? Welke vormen van kennis blijven dan onzichtbaar? En welke kwaliteiten dreigen daarbij uit beeld te verdwijnen?

Tijdens het panelgesprek *OverKapping Gesproken* staat die zoektocht centraal. Via beeldend en ontwerpend onderzoek, waaronder schetsen, huisportretten, tekeningen en maquettes, onderzoekt het doctoraat hoe de ruimtelijke kennis en leefwerelden van bewoners zichtbaar kunnen worden gemaakt. Het onderzoek probeert daarbij niet alleen de buurt beter te begrijpen, maar ook verschillende actoren met elkaar in dialoog te brengen en bewoners een sterkere positie te geven in gesprekken over de toekomst van hun leefomgeving.

Uiteenlopende perspectieven

Daardoor komen uiteenlopende perspectieven op de Ringstad naast elkaar te staan. Terwijl stadsontwikkeling vaak inzet op opwaardering en aantrekkingskracht, staan voor bewoners betaalbaarheid en bestaande sociale relaties en praktijken centraal. Het onderzoek verkent hoe die bewonerskennis kan worden verzameld, zichtbaar gemaakt en ingezet binnen het ontwerpproces.

Aan de hand van concrete voorbeelden uit de Ten Eekhovelei toont de presentatie hoe bestaande kwaliteiten nieuwe inzichten kunnen bieden voor de toekomst van de buurt. Ze verkent hoe bewoners niet alleen onderwerp, maar ook mede-vormgever kunnen zijn van de stad in transitie. Welke rol kunnen bestaande gebouwen, sociale netwerken en lokale kennis

spelen in de ontwikkeling van de Ringstad? En hoe kan stadsvernieuwing bijdragen aan een toekomst die niet alleen duurzaam, maar ook inclusief is?

Nathan De Feyter *is architect en mandaatassistent aan het departement Architectuur van de Faculteit Ontwerpwetenschappen van de Universiteit Antwerpen, waar hij onderwijs combineert met doctoraatsonderzoek. In het kader van zijn onderwijsopdracht begeleidt hij masterproefstudenten, ondersteunt hij ontwerpstudio's en werkt hij mee aan verschillende opleidingsonderdelen rond onder meer architectuurkritiek, schrijven en onderzoek. Zijn doctoraatsonderzoek richt zich op de rol van participatieve ontwerppraktijken en sociaal-inclusieve architectuur in superdiverse buurten. Hij onderzoekt hoe ontwerp ruimtelijke kennis en leefwerelden zichtbaar kan maken, verschillende actoren met elkaar in dialoog kan brengen en bewoners de ruimte kan geven om zelf actief vorm te geven aan veranderingen in hun leefomgeving. Sinds 2022 is hij actief in de Ten Eekhovelei in Deurne-Noord, waar bewoners de werken aan De Grote Verbinding vanop de eerste rij meemaken.*

Nerven naar de ringparken: veilig, groen, onthard en aangenaam

Maarten Pluym
Projectleider mobiliteit en publieke ruimte, Stad Antwerpen

Wat tien jaar geleden begon als ambitie om de ringparken tot diep in de wijken te laten doorwerken, zoals opgenomen in de *Ambitienota* van de intendant, krijgt vandaag stap voor stap vorm in concrete verbindingen. Waar staan we nu, welke projecten bieden kansen en wat is er nodig om de uitvoering van zoveel mogelijk nerven te realiseren?

Door de jaren heen kregen de nerven een plaats binnen de visie van de ringparken en de Ringstad. Daarbij werden verschillende benamingen gebruikt, zoals groene nerven, groen-blauwe assen en groene vingers.

Vandaag hanteren we een ruime definitie: een nerf is een verbinding met belevings- en verblijfswaarde die trage weggebruikers op een veilige en comfortabele manier naar de ringparken laat bewegen.

Twee dimensies

Die definitie kent twee belangrijke dimensies. Enerzijds vormt een nerf een veilige route voor wandelaars en fietsers van en naar het ringpark, met zo weinig mogelijk conflicten met gemotoriseerd verkeer. Anderzijds gaat het ook over de kwaliteit van de openbare ruimte zelf. Vergroening, ontharding en een aangename inrichting zorgen ervoor dat de route niet alleen functioneel is, maar ook een plek wordt om te verblijven en te ontmoeten.

Om van visie naar uitvoering te gaan was er nog een tussenstap nodig. Daarvoor werd in 2023 het kaderplan *Nerven naar de ringparken* opgemaakt. Dat kaderplan is geen klassiek ontwerp- of beeldkwaliteitsplan, maar een praktische leidraad die richting geeft aan de toekomstige aanleg van de nerven en duidelijke uitgangspunten formuleert voor ontwerp en uitvoering. Die leidraad bouwt verder op de bestaande principes die gebruikt worden binnen de stad Antwerpen, zoals het *Draaiboek Openbaar Domein*, het *Groenplan*, het *Waterplan* en het *Mobiliteitsplan*.

Structureel verankeren

De uitvoering van de nerven is een taak die bij de Stad Antwerpen ligt. Ze maken geen deel uit van de geselecteerde leefbaarheidsprojecten en de bijbehorende budgetten.

Daarom hebben we binnen het kaderplan ook gezocht naar een manier om de uitvoering van de nerven structureel te verankeren binnen het beleid van de stad, zowel projectmatig als financieel.

Daarvoor zijn er verschillende sporen. Een eerste spoor bestaat erin om kansen te benutten binnen de gekende projecten voor heraanleg van straten en pleinen. Vaak worden dergelijke projecten opgestart vanuit noodzakelijke investeringen in ondergrondse infrastructuur, zoals de riolering of de aanleg van een warmtenet.

Ook binnen de projecten van Ringstad vormen de nerven een vast onderdeel van de ontwerpopgave. Die projecten bevatten nieuwe publieke ruimte die optimaal als nerf kunnen worden ingericht en vormen de ideale overgang tussen bestaande wijken en de ringparken.

Om versnelling te geven aan de uitvoering nemen we actief zelf delen op voor uitvoering van strategische schakels binnen het netwerk van de nerven, op basis van kansen en prioriteiten. Dat gebeurt bijvoorbeeld met het ontwerp voor de heraanleg van de Wapenstilstandlaan in Berchem en aan de nerf Desguinlei, die een verbinding vormt met Pomppark Zuid, dat momenteel wordt aangelegd.

Wapenstilstandlaan in Berchem, voor en na.

Door zulke kansen gericht te benutten, bouwen we de nerven stap voor stap uit tot een samenhangend netwerk dat de wijken op een veilige, groene en aangename manier met de ringparken verbindt. Zo wordt die ambitie stap voor stap werkelijkheid.

Maarten Pluym *is landschapsarchitect en ruimtelijk planner met ruime ervaring in gebiedsprojecten. Sinds eind 2020 werkt hij bij de dienst Mobiliteit van de stad Antwerpen als projectleider voor de nerven binnen het Team Infrastructuur en Projectregie. In 2021 nam hij ook de projectleiding van Ringpark Groenendaal op en sinds 2026 vervult hij die rol ook voor Ringpark Noordkasteel. Vanuit die functies is hij actief betrokken bij de organisatiebrede samenwerking rond De Grote Verbinding.*

Een geïntegreerde ontwikkeling van de ringzone

Jeroen de Willigen
Stadsbouwmeester, Stad Antwerpen

De Grote Verbinding is meer dan een verzameling leefbaarheidsprojecten rond de Antwerpse Ring. De ingreep kan een nieuwe **centraliteit** in de stad tot stand brengen: een samenhangende zone waar ruimte ontstaat voor wonen, werken, groen en stedelijke voorzieningen, en waar programma's een plek kunnen krijgen voor zowel de stad binnen de Ring als de wijken erbuiten.

Daarbij kan de vergelijking met de **Weense Ringstrasse** helpen. Dat 19de-eeuwse model maakt duidelijk hoe die centraliteit werd vormgegeven. Een ring kan ook een stedelijke drager zijn: een herkenbare structuur die delen van de stad verbindt en nieuwe ontwikkelingen mogelijk maakt.

Die opgave is in Antwerpen bijzonder relevant voor de **20ste-eeuwse gordel**. Verdere ontwikkeling van dat stadsdeel vraagt in de eerste plaats om meer nabijheid. Bestaande buurten moeten beter verbonden worden met stedelijke voorzieningen, terwijl tegelijk ruimte nodig is voor nieuwe voorzieningen. De ringzone kan daarbij de sprong over de Ring organiseren. Waar de historische binnenstad vooral gebaat is bij *renovatio urbis* – verdichten waar het kan, ontpitten waar het moet en de kwaliteit van het bestaande weefsel verhogen – ligt rond de Ring een kans om stedelijke samenhang op grotere schaal te maken.

Ook **Linkeroever** moet volwaardig als deel van die Ringstad worden gezien. De groene ruimte op de linkeroever kan beter toegankelijk worden voor bewoners van de rechteroever. Omgekeerd kan een sterkere ruimtelijke samenhang extra ontwikkelingsruimte op de linkeroever genereren.

Het belang van De Grote Verbinding reikt daarom verder dan de leefkwaliteit in de onmiddellijke omgeving. Het project maakt het mogelijk om Antwerpen niet uit te breiden, maar de bestaande stad kwalitatief beter te benutten. Wanneer de volledige operatie wordt afgemaakt, kan zij de aantrekkelijkheid van de binnenstad, de 20ste-eeuwse gordel en Linkeroever tegelijk vergroten. Dat is essentieel voor de volgende ontwikkelingsfase van Antwerpen.

Vanuit een uitgezoomd perspectief ligt Antwerpen in een van de **meest verstedelijkte en economisch sterkste gebieden van Europa**, tussen de Vlaamse Ruit, de Randstad en het Ruhrgebied. De stad is verbonden met Europese transportassen en vervult door haar haven, economie en ligging een rol die de schaal van de stad ver overstijgt. Juist daarom kan de Ring niet uitsluitend als een lokaal mobiliteitsvraagstuk worden behandeld. De manier waarop Antwerpen infrastructuur, landschap en stedelijke ontwikkeling hier met elkaar verbindt, is relevant voor de positie van de stad binnen België en Europa.

Ik kijk deels als buitenstaander naar deze operatie. Dat maakt de omvang van de ambitie misschien extra zichtbaar. Antwerpen mag **trots** zijn op wat met De Grote Verbinding in gang is gezet. Maar de betekenis ervan wordt pas ten volle gerealiseerd wanneer het geheel wordt afgemaakt. De inzet is niet alleen een leefbaardere ringzone. Het gaat om een sterker stedelijk verband, een grotere nabijheid van voorzieningen en een stad die haar centrale ligging in Noordwest-Europa ruimtelijk weet te vertalen. Daarmee kan Antwerpen een grotere rol opnemen, in België en in Europa.

Satellietbeeld van nachtelijk Europa.

TEN-T netwerk Europa.

***Jeroen de Willigen** is sinds juli 2026 stadsbouwmeester van Antwerpen. Hij is een Nederlandse stedenbouwkundige, opgeleid aan de Technische Universiteit Delft en als Master City Developer aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Sinds 2001 is hij partner bij De Zwarte Hond, waar hij werkt aan uiteenlopende stedenbouwkundige projecten en gebiedsontwikkelingen werkt en optreedt als supervisor. Daarnaast was hij actief in het architectuuronderwijs en van 2016 tot 2022 stadsbouwmeester van Groningen. Van 2023 tot december 2026 is hij voorzitter van de BNA (Koninklijke Bond van Nederlandse Architectenbureaus), waar hij zich inzet voor de positie van ontwerpkwaliteit binnen de grote ruimtelijke en maatschappelijke opgaven.*

‘Praten met bewoners levert mooiere oplossingen op’

Philippe Truyts
Journalist op rust van Het Laatste Nieuws

Het Toekomstverbond uit 2017 maakte van de bouw van de Oosterweelverbinding ook een leefbaarheidsproject. Zo hebben we vandaag ook uitzicht op duurzame stadsontwikkeling op en rond de toekomstige overkapping. Het vierde panelgesprek van Ringland bestreek het hele palet van ingrepen in één straat tot en met de kansen voor Antwerpen om met ‘Ringstad’ zijn centrale positie in West-Europa te versterken. Het leverde een boeiend totaalbeeld op. ‘Het beleid redeneert vanuit een vastgoedlogica, bewoners vanuit betaalbaarheid en gehechtheid aan hun wijk. Door te praten kom je vaak tot mooiere oplossingen’, stelde UA-onderzoeker Nathan De Feyter die over zijn project Ten Eekhovelei kwam spreken.

Nathan De Feyter, Jeroen de Willigen, Maarten Pluym, Maarten Vanacker, Kitty Haine en Peter Vermeulen. © Ringland

VRT-journaliste Hilde Mertens modereerde ook nu kundig het panelgesprek in het Infopunt De Grote Verbinding. Ringland-bedenker Peter Vermeulen introduceerde vijf sprekers: Maarten Van Acker (hoogleraar stedenbouw, UA), Kitty Haine (gebiedsexperte Over de Ring, AG Vespa), Maarten Pluym (projectleider Mobiliteit en Publieke Ruimte, Stad Antwerpen), Nathan de Feyter (departement Architectuur, UA) en Jeroen de Willigen (stadsbouwmeester Antwerpen). Ringland-voorzitter Louis Kuitenbrouwer sloot de avond af.

Tussen scherm en kap

Maarten Van Acker (UA) beet de spits af. Zijn slideshow ‘Tussen scherm en kap’ gaf een synthese van het onderzoek, in opdracht van Lantis, naar mogelijke maatregelen om de lasten van de Ring op de omliggende wijken te verzachten. ‘Want er zal niet overal worden overkapt. We moesten bekijken hoe we de leefbaarheid op die plekken kunnen verbeteren.

We dachten ook na over hoe je bepaalde oplossingen elders in Vlaanderen in de praktijk kunt brengen.'

Voor zeer concrete resultaten is het nog te vroeg. 'We gingen aan de slag met de parameters geluid, lucht en hitte op drie plekken van noord tot zuid langs de Ring. Er zijn bermen en geluidswanden die het geluid verminderen door het te weerkaatsen. Andere absorberen het dan weer. Het ene voorbeeld zet in op het vasthouden van vervuilde lucht, het andere kiest voor het verbeteren van de luchtcirculatie. Alles wat we al hebben geleerd, geven we graag mee aan de ontwerpers van morgen. We blijven ons met 40 studenten vastbijten in de Ring.'

Met de rug naar de Ring

De ambities met Ringstad zijn niet gering: het gaat om 1 miljoen vierkante meter vloeroppervlakte, 4.500 tot 6.000 woningen – een derde van de woonbehoefte tegen 2042 – talloze publieke voorzieningen en nieuwe buurtparken.

Ken je het project Munthof in de wijk Sint-Andries? Het is een mooi stukje groene stadsontwikkeling dat volgens Kitty Haine (AG Vespa) tot voorbeeld kan strekken voor de ringzone. 'Vóór de heraanleg was het Munthof een slechte publieke ruimte met weinig sociale controle. We hebben op de randen gewerkt en een kwaliteitsvolle bakstenen muur langs de tuinen gezet. Ook de toegangen vanaf het plein naar de omliggende wijk pakten we aan.' Resultaat: een aangenaam buurtparkje.

Na de aanleg van de Antwerpse Ring in de jaren '60 keerde de stad zich met de rug naar de ringruimte. Haine: 'De Ringstad wil die beweging omkeren. De voorbije tien jaar rijpten er heel wat plannen rond stadsontwikkeling in de ringzone. Wij hebben nu specifieke ringstadzones aangeduid waar we aan de 'achterkanten' van de stad moeten werken. Onze prioriteit ligt op de plekken waar de stad of Vlaanderen eigenaar is van de gronden.'

AG Vespa werkt actief op 6 projecten. 'We willen op de plaatsen waar de ringparken klaar zijn naar afgewerkte gehelen gaan. Voor elk Ringstad-project hebben we een soort dashboard gebouwd. Daarbij is het echt wel de bedoeling om elke euro die we op grond van de overheid verdienen te herinvesteren in leefbaarheidsprojecten. Groenendaal Zuidoost (Merksem) geldt als een voorbeeld. Je hebt daar de bedrijven Stroom Maatwerk en Colruyt. We zijn met die mensen gaan spreken en hadden het geluk dat ze net aan het nadenken waren over nieuwe gebouwen. Die plannen willen we combineren met ons doel om omwonenden een kortere loopafstand te bieden naar het toekomstige ringpark.'

Groene nerven

Groenendaal Zuidoost kwam ook ter sprake bij Maarten Pluym (Stad Antwerpen). Hij ging dieper in op de 39 zogenoemde 'nerven' die de stad heeft vastgelegd. Die nerven kunnen groen en soms – zoals het Lobroekdok – ook blauw zijn. Ze zorgen voor een aangename, veilige verbinding tussen de woonwijken en de ringparken én hebben een zekere belevings- en verblijfswaarde. 'Het nadeel is dat er geen apart budget is vrijgemaakt voor deze nerven', zegt Pluym. 'Ze vallen buiten de leefbaarheidsprojecten van Oosterweel. Je moet dus zo optimaal mogelijk gebruikmaken van een heraanleg van een straat, of bijvoorbeeld werkzaamheden voor een warmtenet. Er is ook al wat moois uitgevoerd: zo is de Kanunnik Peetersstraat in Berchem *(verbinding tussen het Park Brialmont en de Veldekens, red.)* 'nerfwaardig'. Een gigantische kasseistraat transformeerde tot een woonerf.'

Nog in Berchem kan de Wapenstilstandlaan een make-over gebruiken. Dat verlengstuk van de Zurenborgbrug is zeer breed. 'Dus hebben we veel plaats om te ontharden en te vergroenen', denkt Pluym. 'Het is fijn dat het district Berchem de omliggende straten heeft opgenomen in de meerjarenbegroting om ze nog deze legislatuur aan te pakken.'

Soms heb je weinig ruimte om te vergroenen. Pluym haalde de Oudstrijdersstraat in Borgerhout aan: ‘Een voorbeeld van een erg smalle, dichtbebouwde straat. Maar als je er artificiële intelligentie op loslaat, zie je toch dat dit kan evolueren tot een tuinstraat.’

Hoe dan ook: de 39 nerven zijn een project van lange adem. ‘Laten we stap voor stap vooruitgaan‘, besloot Maarten Pluym.

Grondspeculatie?

Halfweg de avond was het tijd voor een eerste vragenronde. Hoe voorkom je grondspeculatie in de ringzone, waarbij de baten vooral naar projectontwikkelaars gaan? Kitty Haine beklemtoonde dat er aan ontwikkelaars sowieso voorwaarden zullen worden opgelegd. ‘Er zal een belangrijk aandeel sociale en betaalbare woningen zijn.’ Volgens Maarten Van Acker moet er vooraf glashelder worden afgesproken wát we exact wáár zullen bouwen. ‘Dat sluit meteen speculatie uit. Er is ook een brede visie nodig die afweegt welke voorzieningen er precies moeten komen. Denk aan scholen, bakkers, artsen.’

Ten Eekhovelei

Jonge onderzoeker Nathan De Feyter, architect van opleiding, hield het publiek in de ban met zijn project ‘Lessen uit de Ten Eekhovelei, bouwen op wat er al is’. De straat ligt in de werfzone van Oosterweel. De stad begon er enkele jaren geleden huizen op te kopen. Kenmerkend zijn de ‘Confortawoningen‘ (genoemd naar het bouwbedrijf dat vanaf de jaren 1920 de vrij uniforme arbeidershuizen optrok) van amper 3,5 meter breed. Ze zijn wél 12 meter diep en volledig onderkelderd, mét twee verdiepingen. Tot vandaag zijn al 80 van de 171 woningen in handen van de stad gekomen.

De Feyter zoomde in op een markante tegenstelling: ‘Het beleid redeneert vanuit een vastgoedlogica van opwaardering en upgraden. De bewoners zijn vooral bezig met betaalbaarheid, de gehechtheid aan de wijk en de sociale samenhang. Daarom wilden we geen onderzoek ‘over’ maar ‘met’ de bewoners doen. Samen met buurthuis Dinamo bekeken we de plannen voor Ringpark Het Schijn. We hebben veel huizen bezocht om erachter te komen hoe mensen hier precies wonen. Dat leidde tot een buurtatlas.’

Slides toonden hoe een aantal bewoners fraaie en gezellige woonruimten creëerden. ‘Het beleid kan dan wel claimen dat er een manifest gebrek aan woonkwaliteit is, bewoners zien dat vaak anders. Neem nu de kelders: die geven achter aan de woningen uit op de tuinen, omdat die lager liggen dan het straatniveau. Het inspireerde bewoners om van hun kelder een living te maken.’

Op slag blut

Soms komen vergelijkingen hard binnen. De Feyter: ‘Een huis met meerdere slaapkamers en een tuin trekt jonge gezinnen aan. Ik ging eens kijken naar de prijs van een nieuw appartement met twee slaapkamers op de nabije Slachthuissite. Woningen met minder ruimte dan in de Ten Eekhovelei. Ze kosten minstens 475.000 euro zonder btw. De stad geeft zowat 275.000 euro voor een Confortawoning. Dan kom je veel tekort. De affiche ‘Hier voel je je op slag thuis’ op de Slachthuissite voelt dan eerder als ‘Hier voel je je op slag blut’.’

De boodschap van Nathan De Feyter valt niet mis te verstaan. ‘Praat met bewoners en gebruikers in een wijk. Dan begrijp je hoe ze ernaar kijken. Toon respect voor wie en wat er al is. Creatief nadenken zorgt ook voor mooie oplossingen. Zo ontdekten we dat een crèche in de Ten Eekhovelei verspreid lag over twee locaties. Dankzij een wissel met panden die de stad had aangekocht, kan de kinderopvang nu naar twee aan elkaar grenzende panden en krijg je naast het fietsatelier in de straat een bredere doorgang naar het achterliggende park.’

Kitty Haine weerlegde de angst van sommigen dat de stad de Ten Eekhovelei liever wil platgooien. ‘Die piste bestaat gewoon niet. Dat we de bewoners hebben aangeboden om hun woning te verkopen, is een gevolg van het feit dat de mensen daar tien jaar lang uitkijken op een werf. Zo evident is het niet om daarmee te moeten leven.’

Centrum van Europa

Jeroen de Willigen mocht als laatste van het panel het podium op. De Nederlander is intussen vier maanden stadsbouwmeester. Hij volgde Christian Rapp op, die opstapte na de beslissing van de Vlaamse regering om géén nieuw M HKA te bouwen.

De Willigen was eerder onder meer stadsbouwmeester in Groningen. ‘Antwerpen boeit me al lang’, zo introduceerde hij zichzelf. ‘Ik kijk uit naar de overkapping van de Ring. Het verandert een stad ongelooflijk. De schaal van het Antwerpse project heeft trouwens een effect en een betekenis die veel groter zijn dan wat we vandaag kunnen bevroeden.’

Door de specifieke ligging van Antwerpen in een van de meest verstedelijkte en economisch sterke gebieden van Europa kun je de Ring niet als een lokaal mobiliteitsvraagstuk behandelen, zo claimt de stadsbouwmeester. ‘Kijk eens even naar het gebied begrensd door Amsterdam, Brussel en Keulen. Goed voor een ‘metropool’ van zo‘n 50 miljoen inwoners. Tel de havens van Rotterdam en Antwerpen samen: in goederenoverslag zijn ze dan de tweede grootste van de wereld (na Singapore, *red.*). Geen wonder dat de Ring altijd vol zit.’

Volgens De Willigen zal de manier waarop Antwerpen infrastructuur, landschap en stedelijke ontwikkeling met elkaar verbindt, de positie van de stad binnen België en Europa bepalen. ‘Bij de aanleg van de Ring werd veel mooie groene ruimte opgeofferd. De inzet nu is dat we die groene ruimte opnieuw opnemen in het stedelijk weefsel. Ringstad wordt dan de plek waar Europa bij elkaar komt.’

De stadsbouwmeester ging ook in op het onderzoek van De Feyter. ‘Het helpt je in te zien wat je bij de ontwikkeling van de Ringzone moet bewaren en wat we sterker kunnen maken.’

Doorzetten

Ringland-voorzitter Louis Kuitenbrouwer had het laatste woord. ‘Ik ben enorm onder de indruk van wat het Toekomstverbond in gang heeft gezet. Vanavond hebben we gezien wat dat op kleine en grote schaal betekent. En dat in een tijdgeest waarin men ons vertelt dat er geen geld is. Net dat geeft me alle redenen om door te zetten. We moeten met al onze mogelijkheden op het beleid wegen.’

Philippe Truyts *is journalist op rust van Het Laatste Nieuws. Hij schreef dit verslag op verzoek van Ringland.*

Bekijk ook de opname van het panelgesprek.